

İSLAM HUKUKUNDA SUÇLAR VE CEZALAR

*Dr. İlhan AKBULUT**

İslam dini iman, ibadet, muamelât (muameleler) ve ahlâk alanlarındaki prensiplerin uygulanmasını sağlamak, bunlarla ilgili emir ve yasakların ihlalinin önlemek, ferdi ve içtimai hayatı bütün yönleriyle ıslah etmek maksadıyla gerek dünya gerekse ahiret hayatına yönelik olarak birtakım özendirici veya caydırıcı tedbirler almıştır. Bu tedbir ve müeyyidelerin tamamı ceza kavramının kapsamı içindedir.

İslam hukuku, suç ve ceza konularını “Ukubat” adı altında toplamıştır¹. İslam hukukunun ilk ve en esaslı kaynağı olan Kuran’da Ukubat diye ayrı bir bölüm yer almamaktadır. Ancak Kuran hükümlerinin sınıflandırılmasında ceza hukuku kapsamına giren konular, “Ukubat” adıyla anılır ve ayrıca İslam hukukunun ana kaynaklarından olan Sünnet, İcma ve Kıyas yoluyla elde edilen ceza hükümlerini de kapsar².

I. İslam Hukukunda Suçlar

İslam hukukunda suçlar üç kısma ayrılmaktadır:

1) **Birinci Kısım Suçlar:** Bunlar, katil (cinayet’ün nefis), yani bir kimseyi öldürmek veya bir kimseyi çeşitli şekillerde yaralamak (cerh) suçlarıdır. Görüldüğü gibi bu suçlar, “hakkı ademiye” denen şahsın haklarına karşı işlenen fiilleri kapsamına alır³. Bu suçlarda kişisel haklara üstünlük

* Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

¹ ÜÇÖK, Çoşkun, “Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler”, Ankara Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:III, Sayı:1, İstanbul 1946, s.126; “Ukubat Ceza ve Azap anlamındadır. Darp ile, hapis ile kat’ı uzuv ile veya katil ve recm ile yapılabilir. Cem’i ukubattır”, bk. Ömer Nasuhi BİLMEN, Hukuku İslamiye ve Istilahatı Fıkhiye Kamusu, C.III, İstanbul 1950, s.26; Ayrıca bk. Muhammed Şarif, Crimes and Punishment in İslam, Lahore, 1972; Ali ŞAFAK, İslam Ceza Hukuku, Erzurum 1978; Cevat AKŞİT, İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları, İstanbul 1976.

² GÖKCEN, Ahmet, Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri, İstanbul 1989, s.3.

³ DÖNMEZER, Sulhi-ERMAN, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, 7. Bası, C.I, İstanbul 1979, s. 127; ÖNDER, Ayhan, Ceza Hukuku Dersleri, İstanbul 1992, s.34.

tanındığından af ve sulh geçerlidir. İslam hukukunda katlin beş çeşidi vardır: Amden katil (bilerek isteyerek), şibih amit (kasıt benzeriyle), hataen katil, hata mecrasına cari katil (hataya benzer bir fiil), teşebbüsen katil.

Cerhin ise dört çeşidi vardı: Amden cerh, hataen cerh, hata hükmünde cerh, teşebbüsen cerh.

2) İkinci Kısım Suçlar: Bu suçlar, Kuran tarafından gösterilmiş olup, Allah'a karşı işlenen suçları kapsamına almaktadır⁴. Bunlar İslam toplumunun yararlarına dokunan suçlardır. Hırsızlık, zina, şarap içme, kazif veya zina iftirası, yol kesme, irtidat veya ridde denilen İslam dinini terk etmek gibi suçlardır. Bu suçlarda, suçtan zarar görenin şikayette bulunması gerekmezdi. Çünkü bunlar insanların birarada yaşamaları için kurulmuş olan düzeni bozar ve böylece Allah'a karşı işlenmiş olarak kabul edilirdi⁵. Bu belli suçların işlendikleri mahkeme önünde kesinleşince artık af ve sulh geçerli olmazdı. Cezaların miktarı da değişmez olduğundan, bu cezalarda arttırma veya indirmenin yapılması da mümkün değildir⁶. Ancak, suçlu suçunu kabul etmez ve toplanan delillerle de suçluluğu ispatlanamazsa Allah merhametli olduğu için affedeceğinden, hakim in cezalandırma yoluna gitmemesi tavsiye edilmiştir⁷. Bu çeşit suçları kavuşturma görevi, devlet başkanına veya onun hakimine düştüğü gibi, her iyi Müslüman'ın da, böyle suçları ihbar etmek yükümlülükleri vardı⁸. Ancak, kazif (zina yapan) ve hırsızlık suçlarında şikayet ve talep zorunlu olmaktadır⁹.

3) Üçüncü Kısım Suçlar: Taziren cezalandırılan fiiller bu gruba girmektedir. Bilindiği gibi taziri gerektiren suçlar; hakkında ayet ve hadis gereği herhangi bir hükmün (nassın) bulunmadığı, ceza takdirinin hakime bırakıldığı suçlardır. Tazir sözcüğü yasaklamak, cezalandırmak, zorlamak, reddetmek, terbiye etmek, anlamında kullanılmaktadır. İslam hukuku kaynaklarında gerek suç, gerek karşılığında cezası gösterilmiş olmamakla beraber, kişilere veya kamuya zarar verdikleri için ulüemr tarafından cezalandırılan fiiller olarak geçmektedir¹⁰. Devlet başkanı veya ona vekalet eden hakim, suçluyu ve suçun toplumdaki durumunu gözönüne alarak cezayı takdir eder.

⁴ DÖNMEZER, Sulhi-ERMAN, Sahir, age., s.128; ÖNDER, Ayhan, age., s.34.

⁵ ÖNDER, Ayhan, age., s.34.

⁶ AKŞİT, Cevat, İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları, İstanbul 2000, s.77.

⁷ ARTUK, Mehmet Emin-GÖKCEN, Ahmet-YENİDÜNYA, A.Caner, Ceza Hukuku Genel Hükümler, C.I, İstanbul 2002, s.89.

⁸ ÜÇÖK, Coşkun, age., s.129.

⁹ Kazif hakkında bk. UDEH, Abdülkadir, Mukayeseli İslam Hukuku ve Beşeri Hukuk (Çev. Ali ŞAFAK), C.4, Ankara 1991, s.121 vd.

¹⁰ DÖNMEZER, Sulhi-ERMAN, Sahir, age., s.128; Metin HÜLAGU, İslam Hukukunda Hapis Cezası, Rey Yayıncılık, Kayseri 1996, s.37.

İslam hukukuna göre, devlet aleyhine işlenen suçlar, “taziren” cezalandırılan suçlar grubuna girmektedir. Yani bu gibi suçların, nelerden ibaret bulunduğu, İslam hukukunun metin halindeki kaynaklarında gösterilmiş değildir. Fakat, failleri, yine İslamın ana prensiplerine göre “veliyül’emr” ve onun naipleri olan hakimler ve “vülatı ceraim” denilen memurlar cezalandırabilirlerdi¹¹.

II. İslam Hukukunda Cezalar

İslam dininin ana kaynağı olan Kuran ve Sünnet İslam ceza hukukunun da asli kaynağı olup bu alandaki temel prensipleri ve amaçları belirler. İslam hukukçuları ve hukuk ekolleri ise bu esas amaçların günlük hayata uygulanma tarz ve şartlarıyla ilgili hukuki yorum ve ayrıntıyı geliştirerek kendi devir ve toplumlarının problemlerini bu çerçevede çözmeye çalışmışlardır. Bu sebeple İslam ceza hukukunun klasik yapısı Kuran, sünnet ve İslam hukukçularının İctihadları şeklinde hiyerarşik üç merhalede oluşmuştur. Kuran ve Sünnet’in belirlediği cezalar netice itibarıyla İslam’ın korunmasını esas aldığı beş temel değer olan akıl, din, can, ırz ve malın korunmasını, insanların genel ve özel yararını bir denge içinde gözetmeyi hedef alır. Bu cezalar, İslam’ın kötülüğü önleyip iyiliği hakim kılma ilke ve gayretinin bir parçasıdır¹².

Cezalandırmanın amacı, genelde suçun aleniyetine ve yayılmasına engel olarak içtimai vicdanı ve yapıyı korumak, özelde ise suçu önlemek, suçluyu te’dib (terbiye verme) ve ıslah etmektir. İslam dini, şahsi hakların ağır bastığı cezalar da dahil olmak üzere cezalandırmayı devlete ait bir hak ve görev kılmakla hem devlet ceza hukuku fikrini tesis etmiş, hem de kısasın infazında, diyette ve hadleri uygulamada düzensizlikleri, haksızlık ve aşırılığı, eşitsizliği ve şahsi düşmanlıkları ortadan kaldırarak cezalandırmayı kanuni, genel ve adli esaslara bağlamıştır.

İslam hukukunda cezai müeyyideler çeşitli yönlerden farklı ayrımlara tabi tutulabilir. Amaçladıkları hak ve menfaatlerin mahiyetleri itibarıyla cezalar hayata, bedene, şahsiyete, mal varlığına veya şahsın temel hak ve hürriyetlerine ilişkin olabilir. Suçun doğrudan doğruya karşılığı olan cezaya “asli ceza” denilir Bu cezayı infaz imkanı olmayınca onun yerine geçen “bedel ceza” dan veya asli cezaya ilave olarak verilebilen “ek ceza” dan söz edilir. Suçun ihlal ettiği hakkın, diğer bir deyişle cezanın infazında hakim olan hakkın mahiyetine göre cezalar Allah-toplum hakkına taalluk eden cezalar, şahsi haklarla ilgili cezalar, her iki hakkın da bulunduğu cezalar

¹¹ ÖZEK, Çetin, Devlet Başkanına Karşı Suçlar, İstanbul 1970, s.89.

¹² BARDAKOĞLU, Ali, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, “Ceza” Maddesi, Cilt:7, İstanbul 1993, s.472.

şeklinde üçlü bir ayrıma tabi tutulabilir. Bununla birlikte cezaların en çok bilinen tasnifi, şari (kanun koyan, şeriat koyan) tarafından belirlenip belirlenmediğine göre yapılan ve suçun çeşidini de dikkate alan ayrımdır. Bunlar; had, kısas, ta'zir ve diyet'tir¹³.

Cezalar ve uygulama usullerini biz de, Allah'ın haklarına karşı işlenen suçlara verilen cezalar, kulun, yani bireyin çıkarlarına karşı işlenmiş olan suçlara verilen cezalar ve taziren cezalandırılan fiillerin cezaları şeklinde inceleyeceğiz.

1) Şahsın Haklarına Karşı İşlenen Suçların Cezası: Bu cezalar, "kısas" ve "diyet" tir. "Hakkı ademiye" denen şahsın haklarına karşı işlenen suçlar, doğrudan kişiyle ilgilidirler¹⁴.

a) Kısas: Cinayette ödeme olarak tanımlanabilecek olan kısas, gerek öldürme ve yaralama gerek herhangi bir uzvun yok edilmesi veya işe yaramaz duruma getirilmesi şeklinde işlenen suçların faillerinde, olanak elverdiği taktirde, işledikleri suçun aynı ile cezalandırılmasıdır¹⁵. Kısas cana karşı ve uzva karşı kısas olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Uygulanabilmesi için fiilin bilerek veya isteyerek işlenmesi, failin ergin ve mümeyyiz olması, öldürülenin hayatının şeriatca sürekli olarak korunmuş bulunması, öldürenin furu, kölesi veya furununun kölesi olmaması gerekirdi.

Kasten adam öldürme suçunu işleyene kısas uygulanır. Burada cana karşı yapılan kısas, candır. İslam hukukçuları, kastı saptamada bazı ölçüler koymuşlardır. Nitekim, eğer fail eylemini, kesici, delici ve parçalayıcı bir aletle işlemişse bu, onda öldürme kastının mevcudiyetini gösterir. Bir bakıma kastın var olup olmadığı, ancak katilin kullandığı vasıtaya bakılarak tespit edilir. Kılıç, bıçak, ok mızrak, keskin taş, sivri ağaç gibi şeyler katil aleti sayılır. Yakarak öldürmek, kasten adam öldürmeye, dayak atarak öldürmek ise, kasit benzeriyle öldürmeye girer¹⁶. Ebu Hanife ise, sadece, bir uzvu vucuttan ayırabilecek bir silah ile, işlenen fiili, kasten işlenmiş sayar.

¹³ BARDAKOĞLU, Ali, age., s.473.

¹⁴ ARTUK- GÖKCEN - YENİDÜNYA, age., s. 98; Ayrıca bk. Hüseyin Tekin GÖKMEN-OĞLU, İslam'da Şahsiyet Hakları, Ankara 1996, s. 75 vd.

¹⁵ BİLMEN, Ömer Nasuhi, age., s.19; Sabri Şakir ANSAY, Hukuk Tarihinde İslam Hukuku, 3. Bası 1958, s.282; DÖNMEZER-ERMAN, age., s.129; Ayhan ÖNDER, age., s.35; Hasan Tahsin FENDOĞLU, Türk Hukuk Tarihi, İstanbul 2000, s.459; ÜÇÖK, Çoşkun-MUMCU, Ahmet-BOZKURT, Gülnihal, Türk Hukuk Tarihi, Ankara 1999, s.75; Akif AYDIN, Türk Hukuk Tarihi, İstanbul 1999, s.160 vd.

¹⁶ ARTUK-GÖKCEN-YENİDÜNYA, age., s.100; SCHACHT, Joseph, İslam Hukukuna Giriş (Çev. Mehmet Dağ-Absülkadir Şener), Ankara 1977, s. 188; KESKİOĞLU, Osman, Fıkıh Tarihi ve İslam Hukuku, Ankara 1969, s.292.

Demir, ağaç vs. Gibi bir aletle öldürmeyi, Kısası gerektiren adam öldürme olarak kabul etmez¹⁷.

Belirtelim ki, kısas cezasının verilebilmesi için suçlunun, suçu bilerek ve isteyerek işlemiş olması gerekir. Aksi halde: birini yanlışlıkla öldüren, aslında öldürücü olmayan bir fiili bile bile işleyerek ölüme sebep olan, bir fiili istemeyerek işleyen ve böylece ölüme sebep olan, doğrudan doğruya bir kimseyi öldürmek için işlenmemiş olan bir fiil sonucunda ölüme sebep olan suçlular hakkında kısas uygulanmaz¹⁸.

Uzva karşı kısasa gelince; Bir kimseyi bilerek, isteyerek ve haksız olarak öldürmeyecek biçimde yaralayan kimse olanak dahilinde ise aynı biçimde yaralanır. Bu yarayı isterse yaralanan kendisi açabilir.

Kısas hakkına sahip olana, veliyyi kısas, veliyyi cinayet veya veliyyi katl denir. Mağdurun velisi af ederse, veya sulh olurlarsa kısas cezası düşer. Kısas, mağdur, veya velisi için bir hak olmakla birlikte, kısas veya diyetten veya bunların her ikisinden de vazgeçmek mümkündür. Af halinde yetkili otorite, suçluya taziren ceza verebilir. Kısas suçlarında fail, sadece mağdura yaptığı ile cezalandırılabilir. İkisi arasında benzerlik kurulamadığı, aynı durum söz konusu olmadığında kısas düşer. Kısas, öldürülenin velisinin hakkıdır. Bir başkası, veya devlet başkanı, adam öldüreni af yetkisine sahip değildir. Kısasla birlikte intikam yasaktır. Mahkumdan başkası öldürülemez. Mağdur tarafından mahkumun cezası infaz edilemez¹⁹. Fail, öldürdüğü kimseyi nasıl öldürmüş olursa olsun, kısas keskin bir aletle boynunun kesilmesi yoluyla infaz edilir.

b) Diyet: Ölüm veya yaralama ile sonuçlanan bir suç işlendiğinde, kısas istenmediği veya kısasın mümkün olmadığı durumlarda, mal olarak verilmesi gereken bedele “diyet” denilmekteydi. Diyet bir bakıma para cezasıdır. Kısas istemeye hakkı olanların hepsinin veya birisinin bundan vazgeçip diyet istemesi veya kısası uygulamak için bulunması gereken şartlardan birisinin eksik olması veya kısasın diğer bir sebepten mümkün olmaması hallerinde Diyet uygulanabilmekteydi. Demek ki, diyet cezası, kısasa tabi suçların yanlışlıkla işlenmesinde veya kasten işlenip de kısas cezası şartlarının gerçekleşmediği, kanun koyucunun ceza miktarını belirlediği cezalardır. İnsanın azalarına karşı tecavüz ve yaralama halinde ödenmesi gereken tazminata erişir denir. Eğer önceden bedeli saptanmamış bir yaralama ile karşı karşıya ise, hakim yaralananı bir köle kabul ederek, yaralama ile değerinde meydana gelen eksiklik oranında tam diyetin bir

¹⁷ KASANI, Alaüddin Ebu Bekir, Bedaiu's-Sanai fi Tertibi's-Şerai (Kıs:el-Kasani:Bedai), Beyrut, 1394/1974, Darü'l-Kütübi'l Arabi, C.VII, s.233.

¹⁸ UÇOK-MUMCU-BOZKURT, age., s.76.

¹⁹ FENDOĞLU, Hasan Tahsin, age., s.459.

yüzdesine hükmeder. Buna "hükümet" adı verilir. Örneğin; köle olsaydı değeri 100 Kuruş edecek olan bir adam yaralanmadan ötürü artık 90 Kuruş edeceksen demek ki değerinin % 10 unu yitirmiştir. O halde, ölüm diyetinin %10 unu suçlu, mağdura ödeyecektir²⁰.

Diyet, deve, gümüş veya altın olarak ödenir. İslamiyet'ten önce bilerek ve isteyerek öldürmenin diyeti 10 dişî deve iken sonradan 100 dişî deve olmuş ve miktar Hz. Muhammed tarafından da kabul edilmiştir. Bazı hadislerde diyet miktarı 1000 Dinar altın, 12.000 dirhem gümüş, hatta 200 sığır, 2000 koyun veya 200 elbise olarak da geçer²¹. Öldürmenin kasten veya hataen olması, diyet olarak verilecek develerin sayısını etkilemese de cins ve evsafını etkiler. Kastan ve kasta benzer öldürmede deveden verilecek diyet, çoğunluğun görüşüne göre bir, iki, üç ve dört yaşını tamamlamış develerin her grubundan yirmi beşer olmak üzere 100 dişî devedir. Hataen adam öldürmede ise, develerin vasfı daha hafifletilmiş ve yukarıda belirtilen dört gruptan yirmişer dişî deve ile bir yaşını tamamlamış yirmi erkek deve olarak belirlenmiştir.

Kadının diyeti, erkek diyetinin yarısıdır. Diyet; üç yılda üç taksitte ödenir. Öldürülen kölenin diyetinin değil kıymetinin tazmini gerektiği şeklindeki geleneksel düşünce İslam döneminde de devam etmiştir.

İslam hukukunda cezalar genellikle şahsidir. Ancak cezaların şahsi olmadığını veya kolektif olduğunu gösteren iki müesseseye vardır. Bunlardan birisi Akile diğeri Kasame'dir.

Akile, kasit unsuru bulunmayan bir öldürme veya yaralama hadisesinde suçlu adına diyet ödemeyi yüklenen şahıslar topluluğu olarak tanımlanabilir²². İslam ceza hukukunun karakteristik bir müessesesi olan akile, İslam'ın ilk zamanlarında temelde kabile yardımlaşmasına dayanırken, hemen ardından görülen hızlı İslam yayılışına bağlı olarak değişen sosyal yapıya intibakı söz konusu olmuş, bunun üzerine teoride birtakım değişikliklere uğrayarak bir gelişme göstermiştir²³. Akile bir bakıma, suçlunun bu suçu işlemesine engel olmadığı için diyet ödemek suretiyle cezalandırılmasıdır.

Diyetin bu şekilde akilelerce ödenmesi zorunluluğu, bir bakıma yardım, bir bakıma da cezalandırma niteliğindedir. Nitekim, diyet, akile tarafından

²⁰ ÜÇOK-MUMCU-BOZKURT, age., s.77.

²¹ ÜÇOK-MUMCU-BOZKURT, age., s. 77; FENDOĞLU, H.Tahsin, age., s. 460; BARDAKOĞLU, Ali, age., s.475.

²² AKTAN, Hamza, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, "Akile" Maddesi, Cilt:2, İstanbul 1989, s.248; ÖNDER, Ayhan, age., s.36.

²³ AKTAN, Hamza, age., s.249.

ödenince, hem mağdurun hakkı karşılanmış, hem de suçlunun kötü duruma düşmesine meydan verilmeyerek sosyal bir yardım sağlanmış olmaktadır. Akıle fertlerine yükletilecek diyet, onları iktisaden kötü duruma düşürmeyeceği biçimde hakim tarafından servetlerine göre bölünür. Akıle borcunu 3 yıl içinde ve üç taksitte ödeyebilir²⁴.

Kasame, faili meçhul olarak bir kimsenin öldürülmüş olması halinde, ölünün bulunduğu yeri böyle bir fiilin işlenemeyeceği şekilde kontrol edebilecek durumda olanların, bazı şartlar ile diyet ödemeye mecbur olmalarıdır. Öldürülmüş olduğu iddia edilen kimsenin cesedi bir kasabada, bir mahallede, bir evde ses işitilecek kadar bir kasabaya yakın olan veya hiç kimseye ait olmayan bir yerde bulunmuş olmalıdır. Ceset iki kasaba veya iki aşiret arasında bir yerde bulunmuşsa, cesedin daha yakın olduğu kasaba veya aşiret halkı kasameden sorumludur. Faili meçhul öldürme olayında, ölünün bulunduğu toprak sahipleri kasameye tabi tutulurlar. Veli-i kısas, bunlardan elli kişi seçer. Onlar, maktülü öldürmediklerine ve öldüreni de bilmediklerine yemin ederlerse o zaman onlardan diyet alınır. İçlerinden biri yemin etmezse, veli-i kısasın isteğiyle, ikrar veya yemin edilinceye kadar hapsedilir. Veyahut diyet isterse, bütün diyeti onun ödemesine hükmolunur²⁵.

Diyetin bir ceza mı yoksa tazminat mı olduğu konusu uzun zamandır tartışılmakla birlikte diyet kan bedeli ve tazminat olma özelliğini daima korur. Diyetin ceza olma yönü, ödemesiyle failin şahsen borçlu olduğu kasdi, kısmen de kasıt benzeri öldürmelerde daha belirgindir. Akılının ve üçüncü şahısların ödemeyi üstlendiği durumlarda ise artık diyet bir cezadan çok tazminat ve sosyal sigorta görünümündedir.

2) Allah'ın Haklarına Karşı İşlenen Suçlara Verilen Cezalar

İslam hukukunda bazı suçlar için Kuran'da belirtilmiş değişmez cezalara "hadd" denir. Hadd başlıca Allah'a karşı işlenen suçlara konulmuştur. Bundan ötürü de değiştirilemezler. Hadd kelimesinin çoğulu hudud'dur. Allah'ın haklarına karşı işlenen suçlar; hırsızlık, zina, şarap içmek veya sarhoş olmak, kazif (birine zina isnat etmek), yol kesme, irtidat yani İslam dinini terk etmek ve değişik görüşler olmakla beraber isyan'dan ibarettir²⁶. Bu suçlar Kuran'da yazılı olduğundan yakınmasız kovuşturulur.

²⁴ ARTUK-GÖKCEN-YENİDÜNYA, age., s.102; ŞAFAK, Ali, Mezheplerarası Mukayeseli İslam Ceza Hukuku, Erzurum 1977, s.104.

²⁵ ÖNDER, Ayhan, age., s.35; Osman KESKİOĞLU, age., s.297; G.H. BOUSQUET, *Precis de Droit Musulman*, 3. Bası, Alger 1950, s.84.

²⁶ GÖKCEN, Ahmet, age., s.4 vd.; DÖNMEZER-ERMAN, age., s.1312; Ayhan ÖNDER, age., s.35; ARTUK, Emin, "Ceza Hukukunun Tarihi", Ceza Hukuku El Kitabı, İstanbul 1989, s.24 vd.

Hadd cezası ağır müeyyideleri ihtiva ettiğiinden söz konusu suçların hakim huzurunda ispatlanması çok güç şartlara tabi tutulmuştur. Meselâ zinanın sabit olması için dört erkek şahidin olay hakkında ve en küçük ayrıntılarına kadar aynı şekilde tanıklıkta bulunmaları gerekir. En küçük şüphe halinde haddlerin uygulanmasından vazgeçilir.

Kazif (zina iftirası) ve Sirkat (hırsızlık) suçlarında ceza için şikâyet şarttır. Bu suçların isbatı sırasında ve verilen ceza infaz edilirken şikâyetçinin hazır bulunması gereklidir. Zinada şahitler hazır değilse ceza infaz edilmez. Hattâ recimde şahitler taşlamaya kendileri başlamazsa ceza düşer. Çünkü bunda bir şüphe uyanır. Hadler ise şüphe ile düşer. Hırsızlıkta ihbardan önce çalınan şeyi iade etmek cezadan kurtarır. Yol kesicilikte yakalanmadan önce nedamet ve tevbe haddi düşürür. Bu hallerde bu fiiller, adi suçlardan sayılır ve cezayı affetmek mümkün olur²⁷.

Hadd cezası uygulanan suçlar ve cezalarını şu şekilde belirtebiliriz:

a) Zina Suçu ve Recim-Sopa Cezaları: İslam hukukunda zina, şer'i bir sözleşme bulunmadan yapılan haram bir cinsel ilişkidir²⁸. Zina fiilinin cezasına "haddi zina" adı verilir. Birbirleriyle evli olmayan veya efendi köle durumunda bulunmayan ayrı cinsten iki kişinin birbirleriyle cinsel ilişkide bulunmaları zina sayılmış ve recim veya sopa dayacağı ile suçlu cezalandırılmıştır. Nûr Suresinin ikinci Ayetinde:

"Zina yapan kadın ve erkekten her birine 100 değnek vurun" buyrulmuştur. Bu ayete göre zina yapan kadın ve erkeğe yüz değnek hadd vurulur. Bunların rızalarıyla bu işi yapmış olmaları cezaya hak etmek için şarttır. Zorla ırzına geçilen kadına bu ceza verilmez. Ayette (mezniye) değil de (zaniye) denilmesinin sebebi budur. Bu ayetten önce, Nisa suresinin 15. Ayetine göre zina eden kadınlar, ıslah-ı hal edilinceye kadar, evlerinde hapsedilirdi. Nûr Suresi ile değnek cezası verilirdi. Buna celde denir. Çünkü deriye, cilde vurulur. Bu bir işkence, eti çürütme için değil de te'dip için vurmaktır. Onun için değnek vururken dikkat edilecek hususlar şöyle tesbit edilmiştir: Değnek parmak kalınlığında olacak, düz ve budaksız bulunacak; vuran kimse elini omuz hizasına kadar kaldıracak, fazla kaldırıp şiddetle vurmeyecek; çıplak bedene vurmeyecek; yüz, karın boşluğu, tenasül yerleri gibi nazik yerlere vurmeyecek; değneklerin hepsi bir yere vurulmayıp

²⁷ KESKİOĞLU, Osman, age.s.286; CİN, Halil-AKGÜNDÜZ, Ahmet, Türk Hukuk Tarihi, 1. Cilt, İstanbul 1995, s.314; AYDIN, M.Akif, Türk Hukuk Tarihi, İstanbul 1999, s.196.

²⁸ ARTUK-GÖKÇEN-YENİDÜNYA, age., s.93; AYDIN, M.Akif, age., s.193; CİN, Halil-AKGÜNDÜZ, Ahmet, age., s.312; Akmet YAŞAR, İslam Ceza Hukukunda İdamı Gerektiren Suçlar, İstanbul 1995, s.54 vd.

vücudun muhtelif yerlerine dağıtılacak; erkeğe ayakta, kadına oturduğu halde vurulacak²⁹.

Hazret-i Ömer zamanında bir sünnete dayanılarak zina suçunda recim cezası da kabul edilmiştir. Musevi hukukunda büyük bir yer alan recim, suçlunun yarı beline kadar toprağa gömüldükten sonra taşlanarak öldürülmesidir. Sopa ve recim cezasının uygulanması bakımından zina suçluları iki kategoriye ayrılmışlardır. Birinci kategoriye girenlere muhsen adı verilmiştir ki, ergin, mümeyyiz, özgür ve hayatlarında evli olarak cinsel ilişkide bulunmuş olan kimseler bu kategoriden sayılmışlardır. Yani suçlunun suçu işlediği zaman evli olması değil hayatında evlilik içinde cinsel ilişkide bulunmuş olması muhsen sayılmasına yeter. Muhsen'ler zina işleyince recim ile cezalandırılırlar. Muhsen olmayanlar ise yani yaşamlarında evlilik içinde cinsel ilişkide bulunmamış olanlar 100 değnekle cezalandırılırlar. Her iki cezanın da verilebilmesi için, suçluların zina işlemiş oldukları, ya dört tanıklığa ehil erkek tanığın gözleriyle görülmüş olmalı ve bu tanıklar mahkemede tanıklıkta bulunmalıdırlar, yahut da suçlular ayrı ayrı oturumlarda dört kez zina işlemiş olduklarını kabul etmiş bulunmalıdırlar. Aksi halde bu sanıklara hadd cezası verilemez³⁰.

b) Zina İftirası (Kazf) Suçu ve Cezası: İslam, namusa çok önem verir. Bir insana iffetsizlik isnadı en büyük günahdır ve ağır cezayı gerektirir. İffete iftira suçuna kazf denir. İslam hukuku bu isnadın isbatını çok güçleştirmiştir. Dört görgü tanığı bunu gözleriyle tam gördüklerini beyan etmelidirler. İkrarda ise dört defa ikrar etmesi, hakim reddettikçe ikrarını tekrarlaması lazımdır. Aksi halde zina sabit olup recme gidilemez. Zina isnad edip de isbat edemeyenler müfteri durumuna düşerler ve bu iftiraları cezasız kalmaz. Nûr Suresinin 4. Ayeti, muhsan olanlara zina isnad edip isbat edemeyenlere 80 sopa vurulmasını belirtmektedir. Bu ceza, evlenmiş veya evlenmemiş olan namuslu kadına, iffetli yetişkin kızlara yapılan zina iftirasına da şamildir. Akli baliğ olan hür, namuslu müslüman kadını muhsandır. Ona iftira cezayı gerektirir. Erkeklere iftira da aynı şart ve hükümlere bağlıdır. Köleler hakkında kazf haddi 40 sopadır. Köleye yapılan zina iftirası ise, hadd-i kazfi değil, tazir'i gerektirir. Ancak karısına zina isnad edip de ispat edemeyen koca cezalandırılmadığı gibi, küçükler, deliler ve fûruuna zina isnat etmiş olan usûl kazf'den ötürü cezalandırılmazlar³¹.

c) Hamr (Şarap) İçme Suçu ve Cezası: İçinde alkol bulunan içki ve özellikle şarap içmenin veya bu tür içkileri içmekten dolayı şarhoş olmanın

²⁹ KESKİOĞLU, Osman, age., s.288.

³⁰ ÜÇÖK-MUMCU-BOZKURT, age., s.79; KESKİOĞLU, Osman, age., s.288; CİN, Hatil-AKGÜNDÜZ, Ahmet, age., s.312.

³¹ ÜÇÖK-MUMCU-BOZKURT, age., s.79; KESKİOĞLU, Osman, age., s.289; CİN, Hatil-AKGÜNDÜZ, Ahmet, age., s.314.

cezasına “haddi şirb” veya “haddi sekir” adı verilir. Bu ceza Kuran’da yoktur. Sonradan İcma ile kabul edilmiştir. Bu suçun cezası 80 sopadır. Suçun oluşması için iki erkek şahidin şahadeti, suçlunun ikrarı ve sarhoşluk halinin isbatı gereklidir. Sarhoşun ağzının kokusu geçtikten sonra had vurulmaz. Küçükler, deliler, gayrimüslimler ve yeni müslüman oldukları ve şeriatı bilen kimselerle değinip öğrenmelerine olanak bulunmayan yerlerde yaşadıkları için bu yasağı bilmeyenlere de bu ceza verilmez³².

d) Hırsızlık Suçu ve Cezası (Hadd-i Sirkat): Başkasına ait koruma altındaki belli bir değerde bir malı mülk edinme kasdıyla gizlice almaya hırsızlık denir. İslam hukukçuları, hırsızlığı ikiye ayırırlar: Birisine adi veya basit hırsızlık, diğerine büyük hırsızlık adını verirler. Adi veya basit hırsızlık dediğimiz suç hadd cezasını gerektirir. Büyük hırsızlık ise tazir cezasını gerektirir. Burada had cezasını gerektiren küçük hırsızlıktan bahsedeceğiz.

Hırsızlık suçlarında iki çeşit hüküm uygulanır: Birincisi, mala ilişkin olup çalınan şeyin iadesi, bu iade mümkün olmazsa belli bir tazminatın verilmesinden ibarettir. Cisme ilişkin hüküm ise, “haddi sirkat” yani cezadır.

Hırsızlık edenin ilk seferde sağ eli kesilir. İkinci defa hırsızlık ederse bu defa sol ayağı kesilir. İki elini de kesip hayati ihtiyaçlarını görmekten büsbütün mahrum bırakılmaz. Yine hırsızlık ederse artık kesilecek bir şey yoktur. Tövbe edinceye kadar hapsedilir³³. Çaldığı mal elinde mevcut ise sahibine iade edilir. Mal bulunmaz ise tazmin gerekmez. Had vurmak cezası, tazmini bertaraf eder. İki ceza bir arada toplanmaz. Hırsız, haddin tatbikinden önce tövbe ederse, Hanefi mezhebine göre mal sahibi affetmedikçe had düşmez. Şafilere göre düşer. Hırsızlık suçunun oluşması için malın belli bir değerde olması gerekir. Çalınan malın 10 dirhem gümüşten aşağı kıymette olmaması gerekir. Bu itibarla çeşitli hırsızlıklarda, çalınan malların değerlerinin toplamı on dirheme ulaşmazsa, el kesme cezası uygulanmaz. Çünkü ortada ayrı ayrı hırsızlık fiilleri bulunmaktadır. Belirtilen miktar, tek hırsızlıkta tek kimse içindir. İki kişi, örneğin değeri on dirhemlik bir malı beraberce çalsalar cezaya çarptırılmazlar. Nedeni, her birinin payına beş dirhem düşmesidir³⁴.

³² ÜÇOK-MUMCU-BOZKURT, age., s.80.

³³ ŞENSOY, Naci, Basit Hırsızlık ve Çeşitli Mevsuf Hırsızlıklar, 2. Bası, İstanbul 1963, s.19-21; GÖKCEN, Ahmet, Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu kanunlardaki Ceza Müeyyideleri, s.76 vd.

³⁴ ARTUK-GÖKCEN-YENİDÜNYA, age., s.92; AKŞİT, Cevat, İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları, İstanbul 2000, s. 113; SCHAFF, Joseph, age., s.186; KESKİOĞLU, Osman, age., s.290; İslamda Ağırlık Ölçüleri hakkında geniş bilgi için bk. Osmanlılarda Ölçü ve Tartılar (Ottoman Weights and Measures), Metin ve Sergi Çalışmaları, Garo KÜRKMAN, Türk ve İslam Eserleri Müzesi Sergi Katoloğu, İstanbul 1991, s.7 vd.; Hinz Walther, Çev. Sevim Acar, İslamda Ölçü Sistemleri, No:21, İstanbul 1990.

Malı çalınan kimse malın maliki veya hiç olmazsa zilyedi olmalıdır. Malı çalınan ile hırsız arasında belirli bir akrabalık bağı bulunmamalıdır.

e) Yol Kesme (Kat'ül Tarik) Suçu: Büyük hırsızlık (sirkat) olan yol kesme suçu, değişik biçimlerde ve ağırlıkta işlenebilir. Yol kesenlere kutta-tarik denir. Bunlar dağ başında ve kırlarda silahlı olarak gezip rastgeldikleri yolcuları tutup soyan eşkiyadır. Bunun cezası Maide Suresinin 33. Ayetinde gösterilmiştir.

Yol kesme suçunun cezası, muhtelif olasılıklara göre farklılık arz eder. Nitekim, bir kısmı sadece soygunculuk yapar, mala dokunur, cana dokunmaz, bazısı ise hem malını alıp hem de öldürürse, bu iki suç birleşince bunun cezası ağır olur. Yalnız mal alırsa bunların sağ eli ve sol ayağı kesilir. Hem mal alıp hem de öldürürse diri olarak asılıp süngü ile öldürülür veya öldürüldükten sonra asılarak ölüsü teşhir edilir. Bu şekilde ceza, kısas olmayıp had olduğundan varislerin affetme yetkisi yoktur. Yalnız ulu'l-emr bu cezalardan asmak yerine katil, katil yerine el ayak kesmeyi tercih etmek yetkisini haizdir. Eşkiya, soygunculuk yapmaz, ırza geçmez, adam öldürmezse yalnız yolu tehdit ederse, o zaman hapsolunur, başka bir yere sürülür. Bunlar adam yaralar veya öldürürde soygunculuk yapmazlarsa o zaman bu kısasa girer. Veli-i kısas isterse kısas ister, isterse diyet alır. Mal almışlar da tövbe etmişlerse mal sahipleri mallarını istemekte serbesttirler³⁵.

f) Bir Müslüman'ın Dinini Terk Etmesi Yahut Başka Bir Dine Girmesi: Bir müslüman'ın dinini terk etmesi veya başka bir dine girmesine "irtidad" veya "ridde" denir. İrtidad, sözlükte, kesin dönüş, terim olarak ise, kişiyi İslam dairesinden çıkararak bir şeyin yapılmasıyla İslam dininden kesin dönüştür. Bu suçun cezası, sünnet ve icma ile tesbit edilmiştir. Ridde suçu, bir şüphe sebebiyle meydana gelmişse, mürtede gerçek anlatılır ve yeniden müslüman olması istenir. Gerekliyorsa düşünme fırsatı verilir. Düşünmenin süresi konusunda, üç gün veya daha fazlasına ait görüşler vardır. İslam mantığına en uygun düşen görüş olarak, kişinin tövbe edeceğine dair ortada umut olduğu sürece teklifin tekrarlanması gerektiği belirtilmiştir³⁶. İslamdan dönen erkek öldürülür. Kadın ise hapsedilir ve İslam'a dönüncüye kadar her üç günde bir dövülür³⁷. Ridde suçunun oluşması için, mürtedin akıllı ve seçme gücünün elinde olması şarttır. Bu suçun cezalandırılmasının sebebi, din değiştirmenin toplumu derin surette sarsacağı, kamu düzenini derinden etkileyeceği ve fitne oluşturacağı içindir.

³⁵ KESKİOĞLU, Osman, age., s.291; YAŞAR, Ahmet, age., s.26; FENDOĞLU, H.Tahsin, age., s.453; ÜÇOK-MUMCU-BOZKURT, age., s.80.

³⁶ ARTUK-GÖKCEN-YENİDÜNYA, age., s.97; KARAMAN, Hayrettin, Mukayeseli İslam Hukuku, C.I, 5.Baskı, İstanbul 1996, s.224; AYDIN, M.Akif, age., s.299; FENDOĞLU, H.Tahsin, age., s.457.

³⁷ ARTUK-GÖKCEN-YENİDÜNYA, age., s.97; ; SCHAT, Joseph, age., s.192.

g) Devlete Karşı İsyân Suçu ve Cezası (Bağy): Müslümanlardan bir grubun, kendi kanaat ve ictihadlarına göre, yanlış yolda olan devlet başkanına baş kaldırmalarına; onu devirmek, düzeni değiştirmek veya ayrı bir devlet kurmak istemelerine “bağy”, bunu yapanlara da “baği” denir. Bu hareket Hz. Osman’ın son zamanlarında başlamış, Cemel olayı, Sıffin ve Haricilere karşı yapılan Nehrevan savaşları meydana gelmiştir. Osmanlı hukukunda çokça görülen, siyaseten katl kurumunun temelini, devlete isyan (bağy) suçu teşkil etmektedir. Asilere verilen ceza, İslam hukukçularının ittifakıyla, had cezalarından sayılmıştır³⁸. İsyân suçu niteliği itibariyle irtidat ve yol kesme suçlarından ayrılır. İsyancıların amacı adi suç işleme olmayıp, tamamen siyasidir. İsyancı sıfatını taşıyanların müslüman olduklarından kimsenin şüphesi yoktur. Fakat bunlar devlet başkanına karşı ayaklanarak düzenin değişmesini isteyen, esas amaçları fesat çıkarma olmayan, kendilerine göre yaptıklarının İslamın hayrına olduğunu düşünen bir topluluktur. İsyancılarından, bir yere toplanıp grup oluşturmayanlarla devlete baş kaldırmayanlara dokunulamaz. Hukuken diğer insanlara davranıldığı gibi davranılır. Bozuk inançların haksız propagandasını yaparlarsa önce uyarılır, sonra ta’zir edilir. Devlete isyan ettiklerinde, önce uyarılır, sonra savaşılar. Savaştan önce uyarılmaları şarttır. Savaşta, kaçan kovalanmaz, yaralı ve esirler öldürülmez, malları zapt edilmez. Çocukları esir edilmez. Zaruret bulunmadıkça, evleri, paraları, ürünleri tahrip edilmez. Zira bu savaşın amacı, yok etmek değil, yola getirmektir³⁹.

Kaynaklardaki bilgiler toplu olarak değerlendirildiğinde isyan suçunun belirli, sabit cezasının bulunmadığı görülmektedir. İsyancıların savaş esnasında öldürülebilecekleri kabul edilmekle birlikte bu durum halin icabından kaynaklanan bir zarurettir. Esasında asilerin savaş esnasında öldürülebilmelerini esasen ceza olarak nitelemek de güçtür. İsyancılara karşı savaşmak bir meşru müdafaa hareketi olup amacı asileri itaate zorlamaktır. Şayet bu bir ceza olarak düşünülseydi, savaşta isyancıların yenilmesinden sonra yakalanan esirlerin cezasının da idam olması gerekirdi. Halbuki isyan bastırıldıktan sonra ölüm cezası verilemeyeceği, uygun bir ta’zir cezası verileceği hususunda Ebu Hanife dışındaki hukukçular görüş birliği içindedirler⁴⁰.

3) Taziren Cezalandırılan Filler

Tazir, sözlükte, ıslah terbiye anlamına geldiği gibi, çevirmek, reddetmek, mutlak tedip ve ıslah etmek anlamları da vardır. Terim olarak,

³⁸ FENDOĞLU, H.Tahsin, age., s.458.

³⁹ FENDOĞLU, H.Tahsin, age., s.458.

⁴⁰ AKMAN, Mehmet, “Önceki Hukukumuzda İsyân Suçu”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt:9, Sayı:1-3, İstanbul 1995, s.217; Ahmet AKGÜNDÜZ, Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı, Diyarbakır 1986, s.823.

hakkında kesin ceza tesbit edilmemiş olan yasaklanmış fiillerde, yerine getirilmesi gerekli olan ceza demektir⁴¹. Kur'an ve sünnet temel bazı suçlar için zaruri ve sınırlı ölçüde cezai müeyyide getirmiş olduğundan genelde dini ve ahlaki esasların korunması, hukuk düzeninin ve içtimai disiplinin ihlalinin önlenmesi, gerekiyorsa bunu sağlayacak cezai tedbir ve müeyyidelerin geliştirilip uygulanması, müslüman toplumların kendi devir ve şartları içinde takdir ve tayin edecekleri bir husus olup devlete bu yönde geniş bir görev ve yetki alanı bırakılmıştır. Haddi gerektiren suçların dışında kalan fiillerin ne derece suç olduğu ve hangi tür müeyyide ile cezalandırılacağı İslam'ın genel ilke ve gayeleri doğrultusunda belirlenir ve uygulanır. İslam hukukçuları bu grup cezaların celde, hapis, sürgün, kınama, tehdit, nasihat, tazmin, mali ceza hatta ölüm cezası şeklinde verilebileceğini kabul ederler. Ancak hangi suç için hangi cezanın uygulanacağı ve bunun üst sınırının ne olacağı ta'ziren ölüm cezasının uygulanıp uygulanmayacağı konularında değişik görüşler yer almaktadır. Memleketin huzur ve rahatını bozan hareketlerle, mesela esnafın narhtan fazla mal satması (ekmek, et gibi ihtiyaç maddelerine hükümetçe konulan fiat), yiyecek içeceği taşış etmesi (ağırılığı veya kaliteyi düşürmek) veya ihtikara (vurgunculuk, bir malı değerinden çoğa satma) sapması gibi fiiller ta'ziri gerektirmekteydi⁴².

Ta'zir'le cezalandırılacak suçlarda hakime büyük bir takdir hakkı bırakılmıştır. Hakim isterse suçluya sadece öğüt verir; onu azarlar, hapsedirir, sürgüne yollar, yüzünü karalıyarak teşhir ettirir, sopa atırır. Yine suçundan vazgeçinceye kadar selam vermemek, kendi haline terkedilmekle de tazir olunabilir. Görevden azil suretiyle, saç traş edilmekle, para cezası vermekle, bir taşınmazın yıkılmasıyla da tazir olunabilir. Tazir suçunun cezası, zamanın yasama organına bırakılmıştır. Tazir cezalarının hapis, sözlü ihtar, tevbihten öteye gitmemesi, had miktarının en azına ulaşılmaması gerekir. İslam devleti hükümdarlarına, devlete zararlı oldukları kanısına vardıkları kimseleri öldürebilmeleri yolunda bir hak tanınmıştır ki, buna siyaseten katl denir⁴³.

III. İslam Hukukunda Cezalandırma İlkeleri

Ceza hukukunun kaynakları bakımından başta gelen ve onu diğer hukuk dallarından ayırmaya yarayan en büyük özelliği bu hukuk dalının taşıdığı

⁴¹ FENDOĞLU, H.Tahsin, age., s.471.

⁴² ÖNDER, Ayhan, age., s.35; AND, Metin, "16. Yüzyılda Osmanlılar'da Cezalar", Hayat Tarih Mecmuası, Yıl:5, Cilt:1, Sayı:3, 1 Nisan 1969, s.30 vd.

⁴³ Bk. MUMCU, Ahmet, Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl, Ankara 1963; Osman ŞEKERCİ, İslam Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları, İstanbul 1996, s.25 vd.; FENDOĞLU, H.T., age., s.474; AYDIN, M.Akif, age., s.208; ARTUK-GÖKCEN-YENİDÜNYA, age., s.106; ÜÇÖK-MUMCU-BOZKURT, age., s.82; Osman KESKİOĞLU, age., s.297.

hükümler itibariyle kesin, açık ve belirli oluşudur. Bu ilkeler, ceza hukukunun bütün bölümlerinde geçerli olup, suçlunun yararı gerekmedikçe bu ilkelerden ayrılmak söz konusu olamaz.

Ancak, Ceza hukukunun yasak eylemlerin belirlenmesi ve bunları karşılayan ceza müeyyideleri bakımından asıl özelliği kanunilik prensibinin bu hukuk dalında egemen bulunmasıdır.

1) Kanunilik: “Kanunsuz suç ve ceza olmaz” kaidesine bugünün doktrininde verilen anlam şudur: Ceza hukukunun esası yalnız kanundur. Bu sebeple “kıyaslama”, “hukukun genel prensipleri”, “örf ve adet”e ceza hukukunda yer verilmez. Kanunsuz suç ve ceza olmaz, kaidesi iki ayrı konuyu kapsamına alır. Kanunsuz suç olmaz, kaidesi gereğince kanunun açıkça suç saymadığı bir fiilden dolayı hiç kimse cezalandırılmayacağı gibi kanunun açıkça cezayı arttırıcı saymadığı bir sebepten dolayı da kimsenin cezası arttırılmaz. Kanunsuz ceza olmaz, kaidesi gereğince hiç kimse o suçu için kanunun vazedmediği bir ceza ile veya vazedilen cezadan daha ağır bir ceza ile cezalandırılmaz. Ancak “kanunsuz ceza olmaz” kaidesine hiçbir istisna kabul etmemiş olan memleketlerin kanunlarında bile cezanın miktarının ve hatta bazı hallerde nev’inin tayini hususu hakim takdirine bırakılmıştır⁴⁴. Bu ilke sayesinde, Ceza hukuku, sosyal savunmayı sağlayıcı amacı ile ferdi koruyucu maksadını gerçekleştirebilmektedir. İlkenin esas ve mantığı, kişinin yasak eylemleri önceden bilmelerini sağlamak düşüncesine dayanır. Zira, ancak bu suretle ki kişi hareketlerini düzenlemek imkanı bulabilir.

2) Şahsilik: Bu prensip Kur’an’da, herkesin yaptığıın kendisine tesir edeceği ve hiçbir mükellefin başkasının işlediği suçun sorumluluğunu taşımayacağı şeklinde değişik vesilelerle tekrar edilmiş, hem dünya hem de ahiret hayatında geçerli genel bir ilke olarak ortaya konmuştur. Hz. Peygamber de babanın suçundan evladın, oğulun suçundan babanın ceza görmeyeceğini her suçlunun ancak kendi aleyhine bir fiil işlemiş olacağını bildirmiştir. İslamiyet, Arap toplumunda öteden beri devam edegelen kolektif sorumluluğu ilke olarak reddedip cezanın şahsiliği kaidelerini hakim kılmıştır. Ancak bu kaidenin iki istisnası olan akıle ve kasame müesseseleri, belli bir amaca yönelik olarak İslam hukukunda devam ettirilmiştir⁴⁵.

3) Genellik: İslam ceza hukukunda cezanın şahıslar bakımından genelliği, yani kanun karşısında herkesin eşitliği ilkesi hakim olup hiçbir zümre ve şahsa dokunulmazlık veya ayrıcalık tanınmamıştır. Esasında

⁴⁴ EREM, Faruk, Türk Ceza Hukuku, Cilt I. Genel Hükümler, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1984, s.75.

⁴⁵ BARDAKOĞLU, Ali, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, “Fıkıh” Açıklaması, Cilt:7, İstanbul 1993, s.475.

İslamiyette fertler, Şeriat nazarında ve yaratılış itibariyle birbirlerine eşittirler. Irk, renk farkı tanımayan İslamın nazarında, siyah, beyaz bütün insanlar arasında hiçbir fark gözetilmez. Hukuken hepsi eşittir⁴⁶.

4) Suç-Ceza Dengesi: İslam ceza hukukunda suç ile karşılığında verilecek ceza arasında makul bir dengenin mevcudiyeti dikkati çekmektedir. Cezalandırma asıl amaç değil zarureten başvurulanan bir çaredir. Bu itibarla cezalar ancak zaruret ölçüsünde belirlenmiştir. Kur'an-ı Kerim'deki, "Bir kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülüktür" hükmü, tecavüzlere sadece misliyle karşılık verilmesinin gereğine ve dolayısıyla suç-ceza dengesinin tesisine işaret etmektedir⁴⁷.

5) Cezalandırmada Adalet ve Hakkaniyet: Adalet, davranışta ve hükümde Doğru olmak, hakka göre hüküm vermek, eşit olmak anlamlarına gelir. Adalet, Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde genellikle "düzen, denge, denklik, eşitlik, gerçeğe uygun hükmetme, doğru yolu izleme, dürüstlük, tarafsızlık" gibi anlamlarında kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'e göre adaletin ölçüsü yahut dayanağı hakkaniyettir. Adalet genellikle, verilen ile hak edilen arasındaki dengeyi ifade eder. Hükümlerde adalet düşüncesi hakimdir. Adalet, mülkün temelidir. "Allah adaleti, iyiliği emreder..". Bütün muameleler adalet prensibine göre ayarlanır. Hakkı, hak sahibine vermek gerekir. Haksızlık zulümdür. Zulüm en büyük günahdır. Kur'an-ı Kerim'de adalet kelimesi 20, zulüm kelimesi de 299 yerde geçer.

"Allah size emanetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman da adalet üzerine hükmetmenizi emreder" (Nisa suresi:135, Maide:8)⁴⁸.

Kanunu bilmemenin bazı hallerde mazeret sayılması, cezai hüküm taşıyan nasların (bir mesele hakkında Kur'an veya Sünnet'te gelmiş olan açık hüküm), geçmişe şamil olmaması, herkesin aslen suçsuzluğunun ilke olarak kabul edilip suç için belli ispat vasıta ve ölçüsünün istenmesi, suçluya işkence edilmesinin yasaklanması, cezalandırmada adaleti gerçekleştirmeye, haksızlığı ve hakkın suistimalini önlemeye yönelik ilkelerdir.

⁴⁶ TUNAYA, Tarık Zafer, Amme Hukukumuz Bakımından İkinci Meşrutiyette Fikir Cereyanları, İstanbul 1948 (Teksir Makinası ile Basılmış), s.93.

⁴⁷ BARDAKOĞLU, Ali, age., s.475.

⁴⁸ BARDAKOĞLU, Ali, age., s.476; KESKİOĞLU, Osman, age., s.32.